

Həyatda tutduğu mövqeyindən, məsləkindən asılı olmayaraq, hər insan oğlunun canında, ruhunda bir poeziya var. İnsan ana laylasını, anasının zümzümələrini heç vaxt yerli-dibli umuda bilməz. Zaman keçdikcə, insanın ruhuna hopan elə bu laylalar, bu zümzümələr nə vaxtsa poetik formada üzə çıxır, gec də olsa, adamı, müəyyən mənada, “şair edir”. Həyatını bütövlükdə şairliyə həsr edənlərdən fərqli olaraq, bu tip insanlar hər zaman “mən şair deyiləm, şeirləri də, necə deyərlər, özüm üçün yazıram” fikrini vurğulayırlar. Amma özü üçün yazdığı o şeirlər, təbii olaraq, bulaq gözündən qaynayan su kimi nə vaxtsa üzə çıxır.

Şeir yazanlar arasında xüsusi bir məslək sahibləri var – elm adamları. Çox eşitmişəm – “elm adamı gedib elmi ilə məşğul olsun, şairlik şairlərin işidir”. Guya ki, şairlər xüsusi “şairlik fakültəsi”ni bitirib, şairlik diplomu alıblar. Şairlik ayrı-ayrılıqda nə elmdir, nə sənətdir, amma eyni zamanda həm elmdir, həm də sənətdir. Şairlik fərqli bir şeydir. Bunun üçün insanın, hansı məslək sahibi olmasından asılı olmayaraq, mütləq “ilhamdan mayası” gərəkdir. Bu ilham olmadan, gedib Şirazda Sədinin məzarı üstündə gecə-gündüz namaz qılsan da, şair ola bilməzsən. Əgər bu ilham sıradan birinə deyil, bir elm adamına verilsə, deməli, “həqiqəti idrak ilə dərk edən” bir şəxsin – alimin təfəkkürü “ilhamdan mayası” olan bir şəxsin – şairin xəyalı ilə qovuşur. Əsl poeziya da elə bu deyilmə? Məhz böyük Füzuli bunu dərk edərək yazırdı: “Elmsiz şeir əsası yox divar olur / Və əsassız divar qayətdə bətibar olur”.

Elm və poeziya bir-birinə o qədər qovuşuq haldadır ki, “elmi poeziya” deyilən bir ifadə də mövcuddur. Əlbəttə, hər elm adamının poeziyası elmi poeziya deyil. Amma elmi poeziyanın nümayəndəsi, böyük ehtimalla, elm adamı olur. Mən bu yazıda əsrlərlə davam edən “Elm-poeziya” mübahisəsini yeniləmək fikrində deyiləm; məqsədim, sadəcə, indi söhbət açacağımız bir elm adamının şeir yazmasının – uşaqlıqdan bəri ürəyində ilişib qalanları poetik formada ifadə etməsinin, onun poetik ürək döyüntülərinin nə qədər təbii bir hadisə olduğunu yada salmaqdır.

İsa Həbibbəyli – tanınmış ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri doktoru, professor, akademik, AMEA-nın vitse - prezidenti*, ictimai xadim, millət vəkili ... Həmişə elmi məqalələrini, publisistik yazılarını maraqla oxuduğum İsa müəllimin şeir yazdığını eşidəndə daha böyük bir maraqla mənə bürüdü. Əslində, bir dəfə İsa müəllimin şair ruhu, şair nəfəsli bir insan olduğundan “şübhələnmişdim”. Böyük rus şairi Serqey Yeseninin

* Jurnal çapa göndərilərkən akademik İsa Həbibbəyli Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının ümumi yığıncağında Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti seçilmiş, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 26 oktyabr 2022-ci il tarixli Sərəncamı ilə bu vəzifəyə təsdiq edilmişdir - redaksiya.

yaratıcılığı ilə bağlı doktorluq dissertasiyam üzərində işlədiyim zaman akademiya – İsa müəllimin yanına getmişdim. Söhbət əsnasında Yesenin “İran nəğmələri” silsiləsindən olan bir şeirdən qısa bir parçanı söylədi və “çoxdandır ki, mən də Yesenin haqqında bir yazı yazmaq istəyirəm, amma bu zalım vaxt imkan vermir”- dedi. Bunun üstünə müzakirələrimiz zamanı mənim Yesenin yaratıcılığından tərcümələrlə bağlı təhlillərim haqqında dediyi şəirənə fikirləri, verdiyi poetik tövsiyələri də gəlsək, elə o vaxtdan İsa müəllimin ruhundakı şairliyi hiss etmişdim.

Kitabı vərəqləməyə başladım. Bəzən deyirlər ki, kitabı birnəfəsə oxudum. Yalan deməyəcəm, mən bu kitabı birnəfəsə oxumadım, yavaş-yavaş, nəfəs ala-ala, diqqətlə oxudum. Oxudum və bir daha əmin oldum ki, “Çörək əvəzinə nağıl yeməyim / Nənəmin dizinin üstündə qaldı” deyərək, həlim nostalji hissələrə dalan bir insan artıq onun qanına, canına hopmuş layla havası üstündə köklənmiş şeirdən, poeziyadan qəti qopa bilməzdi; İsa müəllim də qopa bilmədi və yaqın ki, heç vaxt da qopa bilməyəcək. Kitabda son illərdə yazılmış şeirlərin varlığı da bundan xəbər verir.

Kitabı oxuduqca, bir məsələ diqqətimi xüsusi çəkdi – şeirlərdəki bənzətmələr! Ümumiyyətlə, hər hansı bir poeziyanı bənzətmələr olmadan təsəvvür etmək çətindir, hətta mümkün deyil. Bənzətmələr şeirə cazibədarlıq, axıcılıq, yaddaqalanlıq gətirməklə yanaşı, şair xəyalının zənginliyini göstərir. Nəsirəddin Tusi “Əsas üliqitbas” əsərinin doqquzuncu məqaləsini bütövlükdə poetikaya həsr etmişdir. Həmin məqalənin ikinci fəslində müəllif təxəyyül və bənzətmənin sirlərindən danışır, onun istifadə üsullarından və ifadə metodlarından söhbət açır. Bənzətmələr yerli-yerində işlənmədikdə heç bir effekt vermir, əksinə, şeiri sünileşdirir. Nəsirəddin Tusi bu haqda yazır: “... şairin yalanı yersiz uydurması, bənzətmədən sui-istifadə etməsi rəssamın ata pəncə, şirə nal çəkəməsi kimi bir şeydir”. Bənzətmələrin yerli-yerində, zamanında işlədilməsi isə şeirə gözəllik verir, şeiri daha cazibədar edir. Elə ona görə deyiblər: “Ən gözəl şeir yalan şeirdir”. Burada müəllif yalan şeir dedikdə, məhz yerli-yerində işlədilmiş bənzətməni nəzərdə tutur.

İsa Həbibbəylinin şeirləri təpədən-durnağa orijinal, insanın iliyinə işləyən bənzətmələrlə doludur. Lafi uzatmaq istəmirəm. Qara dənizdəki ağ yelkənli qayığa min bir bəzək vuran kiçik bir şeiri diqqətə çatdırmaqla sözümlü tamamlayacağam.

Qara dənizdə
Ağ kalağayı,
Ya da ki, qağayı –
Dalğalar ağ ayı,
Sanki bir dağ çayı.
Al yelkən – ağ almadı,
Qayığın başında çalmadı.

Al yanaqdı,
Bənzərsiz qonaqdı.
Şimşəklər çaxanda
Küləklər hamdəmi.
Uzaqdan baxanda
Mavi örpək üstündə
Kəpənək kimi.
Ovladı qəlbimi.

Əminəm ki, İsa Həbibbəylinin şeirləri, dənizdəki qayıq onun qəlbini ovladığı kimi, çox oxucuların qəlbini ovlayacaq.

Şair özü isə hələ yol gedir, ürəyində min arzu, sinəsində od-alov:

Bağrıma basmışam alovu, odu,
Vulkan düşüncəli yanar bir dağam.
Əlimi heykələ vurdum, soyuqdu,
Heykəl olanadək soyuyacağam.

Əziz oxucum! Gördüyünüz kimi, mən burada İsa Həbibbəylinin poetik yaratıcılığını təhlil etmək kimi fikirdən tamamilə uzağam və qarşıma belə bir məqsəd də qoymadım. Sadəcə olaraq, müəllimimi (İsa Həbibbəyli mənim doktorluq dissertasiyamın elmi məsləhətçisidir) təbrik etmək, “mən şair deyiləm” deyən şeirə elmi-poetik yaratıcılığında uğurlar arzulamaq istədim.

İsaxan İsaxanlı

*Xəzər Universiteti Dillər və ədəbiyyatlar departamentinin professoru,
filologiya elmləri doktoru*